УДК 378:005.336.2
DOI: https://doi.org/10.33272/2522-9729-2019-1(184)-19-23

Давидченко І. Д. **ORCID iD** http://orcid.org/0000-0002-3461-6255

СТРУКТУРА ФОРМУВАННЯ ЛІНГВОКУЛЬТУРОЛОГІЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ВИХОВАТЕЛІВ ЗАКЛАДІВ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

Розглядається структура формування лінгвокультурологічної компетентності майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти. Визначено зміст і структуру лінгвокультурологічної компетентності відповідно до характеру й сутності лінгвокультурології, що є теоретичною основою нашого дослідження. Розглянуто компоненти структури лінгвокультурологічної компетентності майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти, сформовано спеціальний предметний блок у структурі лінгвокультурологічної компетентності, який має бути доповнений професійно-педагогічною підготовкою, що забезпечить якісну реалізацію професійної компетентності.

Ключові слова: лінгвокультурологічна компетентність; структура; професійна підготовка; професійна майстерність; майбутній вихователь

Актуальність проблеми у загальному вигляді. Сучасним життям висуваються високі вимоги до професійної підготовки студентів – майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти. Саме тому необхідним є оволодіння лінгвокультурологічною компетентністю, що допоможе майбутнім вихователям стати справжніми майстрами своєї справи з високим рівнем знань і вмінь у галузі професійної діяльності. Найважливішим засобом впливу на людину, облагородження її почуттів, душі, думок, переживань є краса і велич, сила й виразність рідного слова.

Одним із найважливіших завдань реформування освіти, визначених Національною стратегією розвитку освіти в Україні на 2012–2021 рр., є формування освіченої, творчої особистості. Структурними змінами в освітній галузі, а також нормативно-правовими актами, прийнятими в межах Болонського процесу, визначаються стратегічні тенденції гуманізації системи вищої педагогічної освіти й висуваються нові вимоги до підготовки майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти, які повинні вміти варіативно відбудовувати і моделювати педагогічно активного суб'єкта діяльності, володіти загальнолюдською культурою, самостійно приймати рішення її вдосконалення, аналізувати результати, розвивати рефлексію, досконало володіти українською мовою.

Аналіз попередніх досліджень і публікацій засвідчив, що структура лінгвокультурологічної компетентності майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти інтенсивно розглядається у психолого-педагогічній літературі. На підставі аналізу і узагальнення положень наукових праць (М. Алефіренко, А. Арутюнова, Д. Башуріна, В. Воробйова, О. Дортман, О. Зінов'єва, В. Кононенко, В. Красних, В. Маслова, Г. Нурулліна, Л. Саяхова, Ю. Степанова, В. Телія, І. Харченкова, В. Шаклеїн та ін.) визначено, що лінгвокультурологічна компетентність – це інтегративна якість фахівця, що відображає готовність і спроможність до взаєморозуміння і взаємодії з представниками іншого лінгвокультурного соціуму на підставі оволодіння знаннями про іншу лінгвокультуру і соціонормативним комунікативним досвідом з метою їх реалізації в різних сферах професійної педагогічної діяльності.

Мета статті – теоретично обґрунтувати структуру формування лінгвокультурологічної компетентності майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти.

Викладення основного матеріалу. Завданням педагогічного закладу вищої освіти є формування особистості студента як суб'єкта навчальної діяльності та його всебічна підготовка до неперервного процесу освіти, саморозвитку та самовдосконалення.

Феномен «лінгвокультурологічна компетентність» є складним і багатоаспектним явищем у системі життєдіяльності людини, її соціалізації, освіті, навчанні, вихованні. Визначення сутності досліджуваного феномена насамперед передбачає уточнення змісту таких споріднених понять як «культура», «компетентність», «лінгвокультурологія» й, на основі цього, – розкриття сутності поняття «лінгвокульту-

© Давидченко І. Д.

рологічна компетентність майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти».

Під час вивчення української мови в центрі уваги є послідовний розвиток у дітей усіх компонентів комунікативної компетенції в процесі оволодіння різноманітними стратегіями говоріння та слухання. Україномовною комунікативною компетентністю як ключовим новоутворенням інтегруються досягнення дітей у мовній компетентності: фонетичній, лексичній, граматичній, діамонологічній, що є компонентами лінгвокультурологічної компетентності.

Підсумовуючи вищезазначене, маємо звернути увагу на розкриття закономірностей розвитку мови як певної системи, тобто такого розвитку, за якого здійснюється повний взаємозв'язок і взаємозалежність розвитку окремих елементів структури мови – фонетичних, граматичних і лексичних:

– аналіз зв'язку, що існує між історією українського народу й історією української мови; цей зв'язок може бути чітко показаний різними фактами розвитку словникового складу української мови;

– вироблення у студентів уміння спостерігати певні мовні явища й установлювати між ними історичні зв'язки; це має виключно важливе значення для студентів як майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти, оскільки вони у своїй діяльності повинні вміти науково обґрунтовувати те чи інше мовне явище та правильно пояснювати його вихованцям різного віку;

– ознайомлення студентів із певним фактичним матеріалом із історії розвитку фонетики, граматики та словникового складу української мови, завдяки чому формуватиметься база для вироблення наукового погляду на розвиток мови.

Із нашого погляду, у мовознавстві не знайшлося місця культурі, завдяки якій формується людина та її інтелект, а світ не розглядається, зважаючи на культуру й мову народу. Подальші дослідження проблеми, що цікавить нас, проводилися за такими основними науковими напрямами:

– *дослідження культури через мову* (А. Брюкнер, В. Іванов, М. Толстой та ін.). За цього напряму культура розглядається як спосіб організації думки мовної особистості та умови формування різних мовних концепцій і категорій; цінним із наукових позицій є той факт, що культура розглядається не просто поряд із лінгвістикою, а є засобом, необхідним для ґрунтовного аналізу мови й тексту;

– *розгляд мови як засобу створення, розвитку та збереження культури* (К. Льові-Стросс, Ю. Лотман, К. Манхейм та ін.); важливим є положення, що за допомогою мови створюються шедеври матеріальної й духовної культури.

На рубежі тисячоліть на стику лінгвістики й культурології виникає нова наука – лінгвокультурологія, предметом дослідження якої стають ознаки культури народу, які відбились і закріпились у мові [2].

Термін «лінгвокультурологія» став уживатися в останнє десятиліття в працях фразеологічної школи, очолюваної В. Телії, зокрема праць А. Арутюнової, В. Воробйова, В. Маслової, Ю. Степанова, В. Шаклеїна та ін.

Професійна компетентність майбутніх фахівців закладів дошкільної освіти характеризується такими основними складниками: наявністю високого рівня комунікативної культури; володінням знаннями лінгвокультурологічної компетентності; вмінням розробляти й виконувати програми самоосвіти; здатністю займати чітку й дієву громадянську позицію; володінням високим рівнем культури отримання, відбору, зберігання, відтворення, оброблення та інтерпретації інформації; здатністю управляти власною емоційною працею, здійснювати творчий підхід; спроможністю визначати адекватність змісту педагогічного процесу поставленим завданням; умінням виокремлювати домінантні, вузлові ідеї навчальних дисциплін, оновлювати їх зміст; організовувати заходи щодо інтеграції знань; вмінням розробляти методики й технології навчання; умінням створювати дієве освітньо-виховне середовище; умінням занурюватися в особистісну сутність студента, допомагати у становленні його особистості; володінням достатнім рівнем методологічної культури; прагненням до розвитку особистих креативних якостей [1, с. 95, 96].

Проаналізовані моменти стали для нас підставою для визначення соціально-історичних передумов установлення поняття лінгвокультурологічної компетентності, що склалися в період від початку XXI століття й донині, до основних із яких ми відносимо такі:

– *культурно-історичні:* приєднання України до світового освітнього простору, зміна контексту професійної діяльності та посилення вимог до рівня якості професійної освіти, що має відповідати міжнародним стандартам, де поряд зі знаннями, уміннями, навичками, досвідом у структурі компетентності представлена ціннісно-смислова орієнтація, мотивація, професійна спрямованість фахівців, творчі здібності, механізми самоорганізації та саморегуляції діяльності;

– *теоретичні:* зміна характерологічних ознак компетентності, що вирізняється складністю змісту, умотивованістю застосування й наявністю потенційної й актуальної сторін; посилення міжкультурної спрямованості досліджень комунікативної компетентності та наведення переліку компонентів унаочнення іншомовної комунікативної компетентності відповідно до загальноєвропейської компетенції; дослідження теоретичного обґрунтування інваріанта професійної компетентності як багатокомпонентної професійно-особистісні якості майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти і визначення змісту кожного його компонента як предмета формування в освітньому процесі, створення бази для розроблення педагогічних умов формування лінгвокультурологічної компетентності майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти;

© Давидченко І. Д.
№ 1 (184) 2019
ISSN 2522-9729 (online)
ІМІДЖ сучасного педагога

– *практичні:* емансипація лінгвокультурології як галузі наукових знань та її самостійне функціонування, водночас і як аспекту лінгводидактики, що розглядає проблеми взаємодії культури й мови в процесі його розвитку.

Отже, лінгвокультурологічну компетентність можна розглядати як утвердження, які наведені в *табл. 1:*

Таблиця 1.

Лінгвокультурологічна компетентність

культура	культура та мова
– знання про культурні цінності та здібності ними оперувати в практичній діяльності; – уміння інтерпретувати культурні знаки в категоріях культурного коду; – усвідомлення культурних фактів; – усвідомлення культурно-історичного сере-довища.	– виконання аксіологічної та семіотичної інтерпретацій концептів, мовних та екстралінгвістичних фактів культури країни мови, що вивчається; – знання системи культурних цінностей, виражених у мові; – оволодіння мовою як скарбницею культури, духовним багатством народу; – розуміння культурно-національної ментальності носіїв мови, вираженої в культурній семантиці мовних значень; – розуміння національної специфіки мовної картини світу; – розуміння природи культурного сенсу, закріпленою за певним мовним знаком; – система знань про культуру, утілених у мові, і комплекс умінь оперування цими знаннями; – усвідомлення національно-культурного компонента мовних одиниць; – усвідомлення реалій мови та культури.

Аналізуючи вищезазначене, дійшли висновку, що ключовим поняттям визначень першої групи є слово культура, другої – мова й культура. Дані таблиці є показником явного домінування визначень другої групи. Різноманіття дефініцій «лінгвокультурологічна компетентність» є ознакою актуальності й соціальної значущості проблем особистості, співвідношенням мови й культури, міжкультурної комунікації, лінгвокультурологічної особливості мовних одиниць, національного менталітету, комунікативної поведінки, етнокультурномовної специфіки народів світу.

Підсумовуючи вищезазначене, доходимо висновку, що лінгвокультурологічна компетентність реалізується в знаннях матеріальної й духовної культури, історичного розвитку української нації, фольклору, традицій, звичаїв та обрядів рідного народу, а також у вміннях реалізовувати культурознавчі знання в професійній діяльності. Із нашого погляду, важливо виробити вміння характеризувати феномен української культури, історію її розвитку, визначати місце в системі світової культури, поціновувати досягнення культури на основі знання історичного контексту їх створення, бути спроможним до діалогу культур, уміти висловлювати й обґрунтовувати власну позицію до питань, що стосуються ціннісного ставлення до історичної минувшини.

Отже, лінгвокультурологічну компетентність ми розглядаємо як систему знань про культуру, утілена в певну національну мову й сукупність спеціальних умінь оперування цими знаннями в практичній діяльності, а найбільш узагальнено як знання мовцем або слухачем, усієї системи культурних цінностей, виражених у мові.

На підставі аналізу відомих визначень лінгвокультурологічної компетентності доходимо кількох висновків. По-перше, нині ми віднайшли чималу кількість дефініцій поняття «лінгвокультурологічна компетентність». Це пояснюється складністю самого терміна «лінгвокультурологічна компетентність», яким охоплюється низка компонентів: лінгвістика, культурологія й компетентність.

По-друге, визначення «лінгвокультурологічна компетентність» можна класифікувати за аспектом (предмета, джерела), на основі якого побудована дефініція, на дві групи:

1. Знання про культуру, вміння їх інтерпретувати в категоріях культурного коду, спроможності застосовувати ці знання для виконання практичних завдань.

Дослідник В. Телія розглядає лінгвокультурологічну компетентність як здатність розуміти культурно-національну ментальність носіїв мови, виражену в культурній семантиці мовних знаків і вмінь «інтерпретувати мовні знаки в категоріях культурного коду» [6, с. 311].

2. Знання про культуру й мову, розуміння мовної картини світу, усвідомлення національно-культурного компонента мовних одиниць, володіння мовою як скарбницею культури.

Суть лінгвокультурологічної компетентності ми розглядаємо як коло питань лінгвокультурології, науки, яка вивчає взаємозв'язок і взаємодію культури й мови в їх функціонуванні й узагальнює цей процес як цілісну структуру одиниць у єдності їхнього мовного й культурного змісту за системними методами з орієнтацією на сучасні пріоритети та культурні установки (систему норм і суспільних цінностей).

Отже, змістом лінгвокультурологічної компетентності майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти формуються відповідні культурні системи, представлені національними культурними явищами, поняттями, концептами та мовними системами, що значно відрізняються одна від одної. Міжкультурні та міжмовні відмінності становлять

© Давидченко І. Д.

Рис. 1. Структура лінгвокультурологічної компетентності майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти

національну специфіку мовної картини світу певного етносу, визначити яку можна, порівнюючи її з мовними картинами світу інших народів. Саме специфічна частина мовної картини світу окремої лінгвокультури представляє найбільший інтерес для формування лінгвокультурологічної компетентності.

Вищезазначене дає розуміння суті лінгвокультурологічної компетентності як інтегративної якості, що утворюється у результаті формування особистістю в процесі соціалізації та інкультурації мовної свідомості завдяки пізнанню національної культури та способів вираження її в мові, що сприяє досягненню соціокультурної адекватності та відповідної комунікативної поведінки в межах своєї лінгвокультури. У результаті акультурації відбувається розширення мовної картини світу, мовної та когнітивної свідомості завдяки кодам іншої мови та культури, чим забезпечується вдосконалення адаптивних механізмів мовної особистості, здатність до навігації у різних інформаційних просторах, уникненню комунікативних невдач у ситуаціях міжкультурного діалогу.

Отже, можемо дійти висновку про те, що для формування лінгвокультурологічної компетентності майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти необхідними є три взаємопов'язаних складники: 1) культура, відображена в мові; 2) мовленнєва діяльність (міжкультурна комунікація); 3) мовна особистість як користувач мовою. Цими складниками визначаються компоненти структури лінгвокультурологічної компетентності майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти *(рис. 1)*.

© Давидченко І. Д.

Із огляду на викладене вище, під лінгвокультурологічною компетентністю майбутніх вихователів розуміємо якість мовної особистості, виражену лінгвокультурологічними знаннями, спеціальними вміннями й особистісними якостями, що сприяє інтегруванню у світову культуру та участі в міжкультурній комунікації, уникаючи міжмовних і міжкультурних конфліктів. Пізнати культуру неможливо без знання відповідної мови, яка є не лише матеріальним складником культури, завдяки якому вирішуються комунікативні завдання, а й спроба проникнення в спосіб мислення народу, спроба подивитися на світ очима носія відповідної культури. Отже, визначаємо зміст і структуру лінгвокультурологічної компетентності відповідно до характеру й сутності лінгвокультурології, що є теоретичною основою нашого дослідження. Розглянутими нами компонентами структури лінгвокультурологічної компетентності майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти формується спеціальний предметний блок у її структурі, який має бути доповнений професійно-педагогічною підготовкою, що забезпечить якісну реалізацію професійної компетентності.

Висновки і перспективи. Отже, майбутні вихователі закладів дошкільної освіти повинні володіти таким багажем знань, умінь і навичок, що сприятимуть практичному досягненню високих результатів лінгвокультурологічної компетентності дітей дошкільного віку. За специфіки професійної діяльності в майбутніх вихователів необхідно виробити такі вміння: самостійно складати мовленнєві взірці розповідей (описові, власного досвіду, творчі); розробляти лінгвокультурологічні моделі, доступні для наслідування дітьми; добирати малі жанри фольклору, тексти художніх творів, що сприяють розвитку образного мовлення дітей; укладати сценарії дидактичних мовленнєвих ігор, ситуацій та розробляти мовленнєві завдання; укладати конспекти занять, сценарії літературних ранків і вечорів, розваг; виправляти мовленнєві помилки та огріхи й запобігати виникненню нових; творчо планувати навчально-мовленнєву діяльність дітей дошкільного віку.

Список використаних джерел

1. Бондаренко Л. І. Зміст і структура дослідної компетентності майбутнього викладача вищого навчального закладу. *Вісник Луган. нац. ун-ту імені Т. Г. Шевченка.* Пед. науки: зб. наук. пр. 2013. № 10, ч. 3. С. 94–98.
2. Зиновьева Е. И., Юрков Е. Е. Лингвокультурология: теория и практика. Санкт-Петербург: ООО Изд. дом «МИРС», 2009. 292 с.
3. Кононенко В. І. Українська лінгвокультурологія: навч. посіб. Київ: Вища школа, 2008. 327 с.
4. Маслова В. А. Лингвокультурология: учеб. пособ. для студ. вузов. 4-е изд., стер. Москва: Академия, 2010. 204 с.
5. Селіванова О. О. Сучасна лінгвістика: напрями та проблеми: підручник. Київ; Полтава: Довкілля, 2008. 712 с.
6. Телия В. Н. Культурно-национальные коннотации фразеологизмов (от мировидения к миропониманию). *Славянское языкознание: сб. докл. XI Междунар. съезда славистов* / отв. ред. Н. И. Толстой. Москва: Наука, 1993. С. 302–314.

Дата надходження до редакції авторського оригіналу: 09.01.2019

Давидченко И. Д. **Структура формирования лингвокультурологической компетентности будущих воспитателей заведений дошкольного образования.**

Ⓐ *Рассматривается структура формирования лингвокультурологической компетентности будущих воспитателей учреждений дошкольного образования. Определены содержание и структура лингвокультурологической компетентности в соответствии с характером и сути лингвокультурологии, что является теоретической основой нашего исследования. Рассмотрены компоненты структуры лингвокультурологической компетентности будущих воспитателей учреждений дошкольного образования, сформировано специальный предметный блок в структуре лингвокультурологической компетентности, который должен быть дополнен профессионально-педагогической подготовкой, что обеспечит качественную ализацию профессиональной компетентности.*

Ключевые слова: лингвокультурологическая компетентность; структура; профессиональная подготовка; профессиональное мастерство; будущий воспитатель

Davydchenko Inna. **Structure of the Formation of Linguo-cultural Competence of Future Educators of Preschool Education Institutions.**

Ⓢ *The paper discusses the structure of the formation of linguo-culturological competence of future educators of preschool education institutions. Author defines the content and structure of cultural linguistic competence in accordance with the nature and essence of cultural linguistics, which is the theoretical basis of this research. Components of the structure of linguo-culturological competence of future educators of preschool education institutions form a special subject block in the structure of linguo-culturological competence, which should be complemented by professional and pedagogical training in order to ensure the qualitative implementation of professional competence.*

Key words: linguistic and cultural competence; structure; professional training; professional skills; future educator

© Давидченко І. Д.